

Listy dawnej Warmii

Archiwum Archidiecezji Warmińskiej realizuje różne programy mające na celu zabezpieczenie przechowywanej spuścizny, stanowiącej nieocenione dziedzictwo kulturowe i intelektualne historycznej Warmii. W swoich zbiorach przechowuje akta kancelarii biskupiej od początku XVI w., podobnie protokoły powizytacyjne, księgi metrykalne, dokumenty pergaminowe i bardzo obszerną korespondencję od końca XV w. Ta ostatnia liczy prawie 200 tomów, co – zakładając, że w jednym znajduje się około 300 listów – daje imponującą liczbę prawie 60 tys. Jest to zasób, którym może pochwalić się niewiele archiwów w Polsce. Wśród najcenniejszej korespondencji są różne pisma i listy królów polskich oraz najwyższych urzędników dworu królewskiego (kanclerzy, marszałków, hetmanów, referendarzy, pisarzy polnych), księcia pruskiego (od 1701 r. króla), prymasów Polski i biskupów z wielu diecezji, a także rodzin magnackich i szlacheckich. Zostały sporządzone w różnych językach; dominuje łaciński, ale też spotykamy korespondencję w niemieckim, włoskim, francuskim i – oczywiście – polskim. Dotyczą spraw o randze dyplomatycznej oraz relacji międzysąsiedzkich, rodzinnych, prywatnych.

Do zadania, na które finansowanie pozyskano w 2021 r. od Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych, wytypowano osiem jednostek z zespołu akt, w którym zebrano listy różnych osób, kierowane do Warmińskiej Kapituły Katedralnej we Fromborku w latach 1698–1735. Większość tego okresu przypada na III wojnę północną, w której wojska szwedzkie zaatakowały Polskę i dokonały wielkich spustoszeń na Warmii. W poddanej konserwacji korespondencji są liczne pisma dotyczące płaconych wówczas kontrybucji i innym daninom na utrzymanie wojska. Dwa listy zostały sygnowane przez króla Augusta II (jeden po polsku), ale spotykamy też pisma referendarzy koronnych i kanclerzy czy marszałka generalnego ziem pruskich. Ewenementem jest list generała Poczty Pruskiej (czyli poczmistrza polskiej poczty królewskiej) z Gdańska, Wawrzyńca de Sardy. Spotykamy też burgrabiów fromborskiego i pieniżeńskiego (z pieczęcią miasta Pieniężna). Jeden z tomów obejmuje korespondencję kanonika fromborskiego Ludwika Fantoniego juniora, który uchodził za doskonałego znawcę prawa kanonicznego i w latach 1697–1737 przebywał w Rzymie, gdzie bronił praw Warmii – jej niezależności i specyficznego statusu w ówczesnej Rzeczypospolitej.

Nietypowy jest też tom z korespondencją biskupa Krzysztofa Jana Andrzeja Szembeka, choć jego listy pojawiają się także w innych poszytach. Pełnił najpierw urząd ordynariusza diecezji chełmskiej (1713–1719), potem przemyskiej i od 1724 r. warmińskiej. Tu na szczególną uwagę zasługują listy związane z jego nominacją na Warmię. W tej sprawie pismo do króla Augusta II wysłała Kapituła. Jest list w sprawie rezygnacji z kanonikatu przez Dominika Sienińskiego, by godność tę mógł objąć Szembek, co było warunkiem uzyskania nominacji na biskupstwo warmińskie. Czasem tytułowano go: „Wysoko urodzony Graffie i Wysoko wysłowiony Mości Panie Biskupie”.

Dokładne zbadanie treści listów jest możliwe teraz, po przeprowadzonej konserwacji. Wcześniej były w stanie posuniętej destrukcji wskutek złych warunków przechowywania w czasie i po II wojnie światowej. Dopiero po zbudowaniu nowego gmachu w Olsztynie w 1977 r. można je było zabezpieczyć, a obecnie także w większym zakresie udostępnić czytelnikom. A ten krótki przegląd zawartości wskazuje, że są niezwykle bogate w treść. Wiele z nich ma zachowane pieczęcie lakowe i opłatkowe. Zostały sporządzone na różnych rodzajach papieru i zawierają wiele znaków wodnych. Są zatem niezwykle cennym skarbem spuścizny intelektualnej i kulturowej Warmii, niepowtarzalnym w treści i formie.

***

Program konserwatorski objął dokumentację opisową i fotograficzną stanu zachowania, dezynfekcję, badanie pH papieru, oczyszczenie z zabrudzeń, demontaż opraw i rozdzielenie bloku ksiąg na pojedyncze karty i ich pełną konserwację (kąpiel, wzmocnienie struktury, podklejanie bibułą japońską), uformowanie kart w składki oraz odtworzenie ich oryginalnego szycia i bloków ksiąg, rekonstrukcję opraw, dokumentację powykonawczą oraz wykonanie opakowań ochronnych

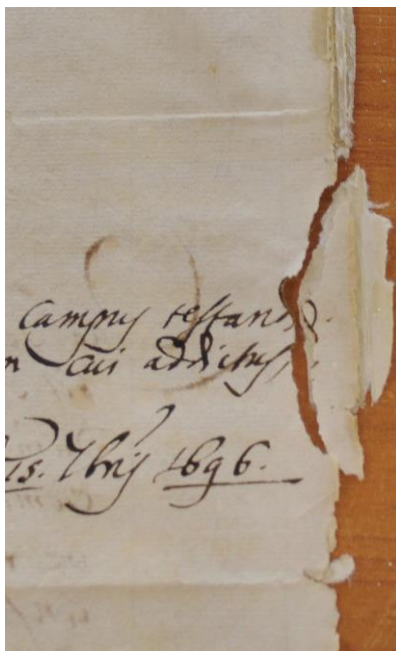
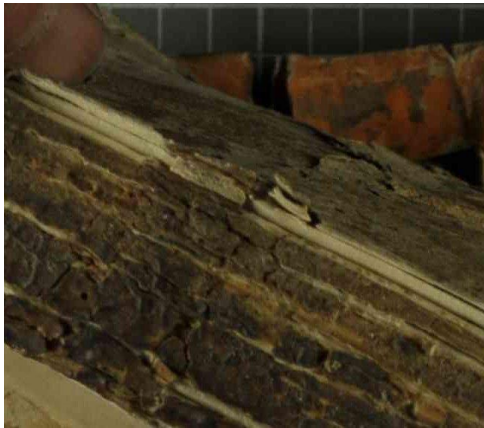
Zadanie publiczne "Konserwacja akt Archiwum Archidiecezji Warmińskiej" jest współfinansowane ze środków otrzymanych od Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych

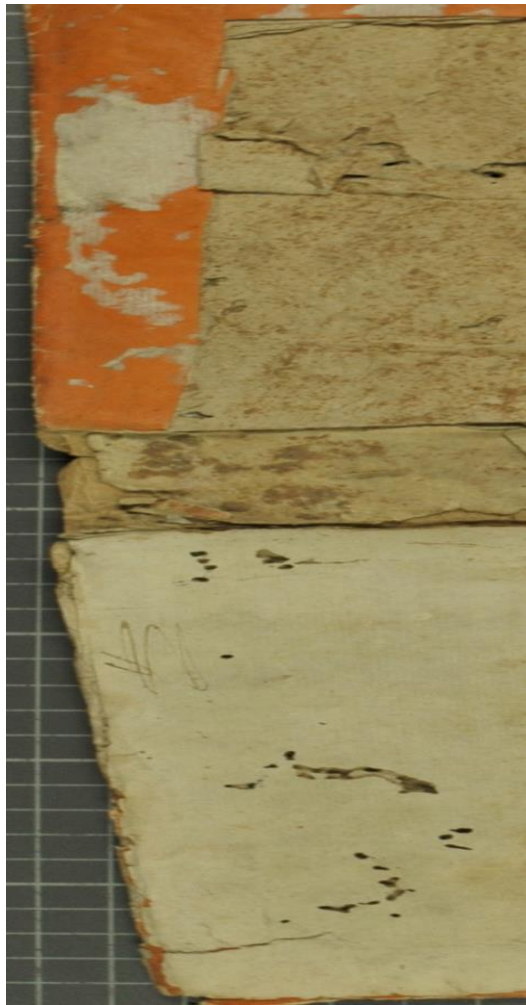
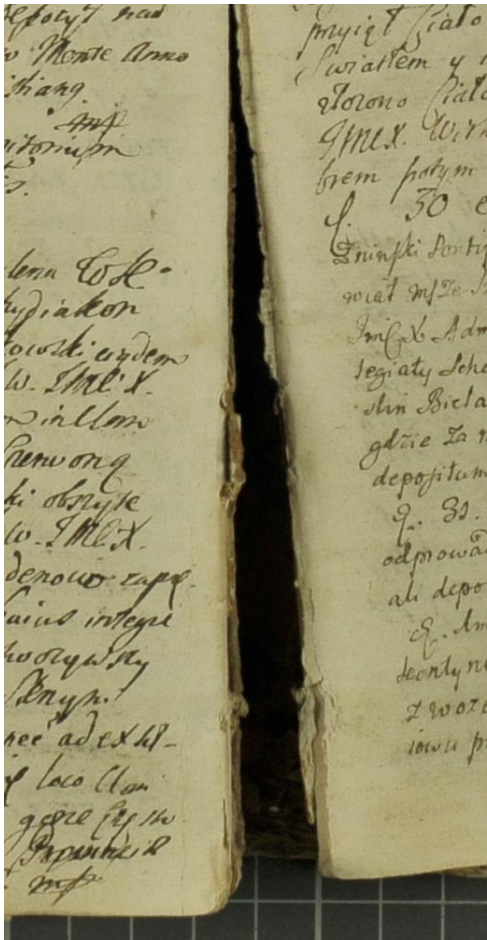
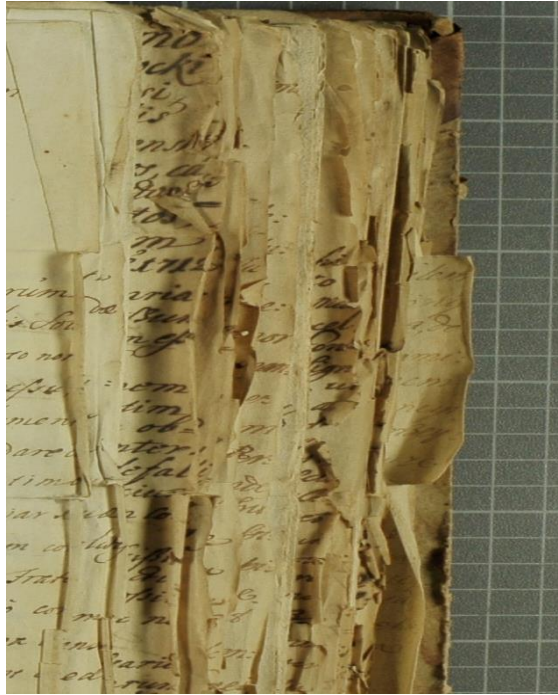
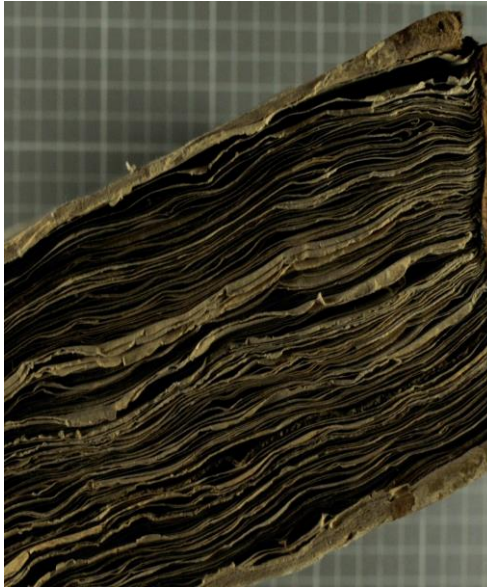
ks. Andrzej Kopiczko, dyrektor Archiwum

ARCHIWA PAŃSTWOWE

Przykłady stanu przed konserwacją

Przykłady po konserwacji

